

מסכת חגיגה

פרק הכל הייבין

של חג, ונקריב "עולת ראייה". ומי שבא לעזרה בחג ולא הביא עולת ראייה, עבר על לא תעשה. שנאמר: "ולא יראו פני ריקם".⁽¹⁾ מי שלא נראה לפני ה' בעזרה ביום טוב הראשון של חג, הרי זה משלים והולך ונראה כל שבעה.

ואם נראה בעזרה ביום טוב הראשון של חג, אבל לא הביא עמו קרבן, הרי זה משלים והולך, ומביא את קרבן עולת ראייה כל שבעה.

החגיגה האמורה בתורה, היא: שנקריב שלמים [לשם קרבן חגיגה] ביום טוב הראשון של חג. ומי שלא הביא חגיגתו ביום הראשון של חג, הרי זה משלים והולך ומביאה כל שבעה.

השמחה האמורה בתורה ברגלים, היא: שיביא האדם קרבן שלמים ממעות חולין שלו [או ממעות מעשר שני שלון], כדי שיהיה לו בשר לשובע. לפי שאין שמחת החג אלא בבשר.⁽²⁾

שלש מצוות עשה נצטוו ישראל לקיים בכל אחד משלשת הרגלים, ואלו הן:

א. **מצוות ראייה**, הכוללת ראיית פנים בעזרה, והבאת קרבן ראייה.

שנאמר "שלש פעמים בשנה יראה כל זכורך, אל פני האדון ה'".

ב. **מצוות קרבן חגיגה**:

שנאמר "שלש רגלים [פעמים] תחוג לי בשנה".

ורוב לשונות "חגיגה" שנאמרו בתורה ברגלים, הם לשון קרבן חגיגה.

ג. **מצוות שמחה**:

שנאמר "ושמחת בחגך".

ונאמר: "וזבחת שלמים, ואכלת שם, ושמחת לפני ה' אלהיך".

מצוות הראייה האמורה בתורה, היא: שנראה לפני ה' בעזרה ביום טוב הראשון

1. לדעת הרמב"ם בתחלת הלכות חגיגה, אם נראה אדם בעזרה בלא שיביא קרבן, לא קיים אף את מצוות עשה של ראייה. והשאגת אריה (סי' לב) דן בשאלה האם מי שבא לעזרה בלא שיביא קרבן נחשב למי שעושה מעשה עבירה בידיים של "לא יראו פני ריקם", בהכנסו בגופו לעזרה בלא שיביא קרבן, או שהדבר נחשב כמי

2. רש"י ו' ב. ואם יש לו בשר שלמים מקרבנות שהביא לנדר או לנדבה ברגל, יצא ידי חובתו באכילת בשרם, ואינו חייב להביא קרבן מיוחד

שישב ולא עשה מצוה. ובאוצר הספרא דן בשאלה האם חל על הקרבן שם "קרבן ראייה" או שהוא עולה גרידא.

מתניתין:

הכל חייבין בשלש רגלים במצוות ראייה בעזרה, ובהבאת עולת ראייה [תוספות בהבנת רש"י], חוץ מ:

חרש.

יתבאר בגמרא, אם המדובר הוא בחרש שגם אינו שומע וגם אינו מדבר, לפי שאין בו דעה. או שמדובר אפילו במי שמדבר אך אינו שומע, או שומע אך אינו מדבר.⁽³⁾

שוטה וקטן. הואיל ואין להם דעת, הם פטורים מכל המצוות.⁽⁴⁾

וטומטום [שאברי ערוותו מחופים בעור]. והוא נלמד ממה שאמרה תורה "יראה כל זכורך", ולא אמרה "זכור".⁽⁵⁾

ואנדרוגינום. אדם שיש בו גם אברי זכרות וגם אברי נקבות.

"אנדרו" הוא זכר בלשון יוגית, ו"גינוס" היא נקבה [ערוך]. ואף הוא נלמד מ"זכורך".

ונשים. שהרי אמרה תורה "יראה כל זכורך".

ועוד, שמצות הראייה היא מצות עשה שהזמן גרמא. וכל מצות עשה שהזמן גרמא נשים פטורות ממנה.⁽⁶⁾

ועבדים שאינם משוחררים. היות ודינם במצוות שוה לדין אשה.

ולדעת רבינא בגמרא, משנתנו באה לפטור אף מי שחציו עבד וחציו בן חורין, שנאמר: אל פני "האדון" ה' – מי שאין לו אלא אדון אחד, יצא זה שיש לו גם אדון אחר. ולפיכך שנינו "שאינן משוחררין", לרבות את מי שנשתחרר חלקית אך לא לגמרי.

וכמו כן אותם שאין יכולים להלך ברגליהם ללא משענת וסיוע, פטורים הם ממצוות ראייה. והם:

4. כתב רש"י: חוץ מחרש שוטה וקטן, דלאו בני דעה ופטורין מן המצוות.

ולפי מסקנת הגמרא שהובאה לעיל בהערה, זה שחרש פטור היות ואין בו דעה הוא רק לענין שמחה. אבל לענין ראייה, אף בני דעה, וכגון חרש המדבר ואינו שומע או השומע ואינו מדבר, אף אלו פטורים. ופטור זה נלמד ממצוות "הקהל", שפטרה התורה את אלו מן המצוה.

5. מבואר בגמרא, שהטומטום פטור אפילו כשודאי זכר הוא, וכגון שניכרים ביציו מבחוץ.

6. כתבו התוספות בשם הירושלמי, שהנשים חייבות בראייה, ולמדוה ממצות הקהל. ואינן פטורות אלא מקרבן ראייה. אבל הוכיחו

של "שלמי שמחה". אכן, מלשון הרמב"ם בתחלת הלכות חגיגה משמע קצת שמצות השמחה היא שיביא שלמים לשמחה. והאריכו בזה האחרונים, ראה דבריהם באבי עזרי, ובהגהות החזון איש על דבריו שהובאו בסוף אביעזרי.

ואף המאירי הביא דעת האומר שיש מצוה להקריב קרבן שלמי שמחה, ודחה דבריו. ועיין עוד בענין הזה במשמר הלוי סימן ב'.

3. מסקנת הגמרא: חסורי מחסרה והכי קתני: הכל חייבין בראייה ובשמחה חוץ מחרש המדבר ואינו שומע, שומע ואינו מדבר, שפטור מן הראייה. ואף על פי שפטור מן הראייה חייב בשמחה. וחרש שאינו לא שומע ולא מדבר, ושוטה וקטן, פטורים אף מן השמחה.

החיגר, והסומא, והחולה, והזקן, ומי שאינו יכול לעלות ברגליו מסיבות אחרות [ומתבאר בגמרא].⁽⁷⁾

ונלמד הפטור הזה ממה שאמרה תורה: שלש "רגלים" תחוג לי בשנה.⁽⁸⁾ ומשמעות "רגלים" היא: מי שראוי לעלות ברגליו חייב לעלות, להוציא מי שאינו יכול לעלות באמצעות רגליו, אלא באמצעות משענת.

ומבארת המשנה:

איזהו קטן שהוא פטור מן הראייה, ואף חכמים לא חיבו לחנכו?

כל קטן שאינו יכול "לרכוב על כתפיו" של אביו, ולעלות עמו מירושלים להר הבית.⁽⁹⁾

אבל משהגיע לשיעור זה, הרי הוא בכלל מצות חינוך לראייה, מדרבנן, דברי בית שמאי.⁽¹⁰⁾

ואילו בית הלל אומרים שיעור אחר: כל שאינו יכול "לאחוז בידו" של אביו ולעלות מירושלים להר הבית ברגליו, עדיין הוא פטור מראייה, ואין צריך לחנכו לכך. ורק משהגיע לשיעור זה, הרי זה צריך להראות, מדין "חינוך", מדרבנן.⁽¹¹⁾

שהבבלי חולק על הירושלמי. וראה עוד בזה בטורי אבן.

7. כתב רש"י: מי שאינו יכול לעלות ברגליו מירושלים לעזרה. ומשמע בפשיטות, שאין בכלל שיעור זה מביתו ועד ירושלים. ולכן, אפילו אם אין יכול לעלות ברגליו מביתו עד לירושלים אך הוא יכול לעלות מירושלים להר הבית, הרי זה חייב בראייה, וחייב לרכוב על חמור או כל כיוצא בזה כדי להגיע לירושלים. וכן משמע בפשטות מן הירושלמי [הביאו הטורי אבן לקמן ו א], שנסתפקו שם מאיזה מקום בירושלים מודדין.

אבל בתוספות ב ב ד"ה ומי, כתבו בדעת רש"י, שהוא הדין אם אינו יכול לעלות ברגליו מביתו שהוא פטור.

והוכיחו כן מן הסוגיא תחלת ו א, וראה בהערות שם, והאריך בכל זה החזון איש קכט א.

8. אף שפסוק זה בחגיגה נאמר, יש ללמוד מכאן שכל הפטור מחגיגה פטור מראייה, טורי אבן.

9. תמהו האחרונים על לשון המשנה: מירושלים "להר הבית", שהרי ראיית פנים בעזרה היא,

ואין די בראייה בהר הבית!?

ורש"י כתב לעיל גבי "כל מי שאין יכול לעלות ברגליו": מירושלים לעזרה, ודין אחד הוא עם האמור כאן.

וראה מה שכתב התוספות יום טוב, ומה שכתב עליו הרש"ש, וראה טורי אבן ומשמר הלוי סימן ב.

10. כתבו התוספות, שאין הקטן מביא קרבן חובה אלא לנדבה.

והביאו בשם רש"י, שכתב: איזהו קטן — לא קאי לראייה בראיית קרבן, אלא רק לראיית פנים בעזרה.

וביאר בשפת אמת, שדקדקו כן מלשון רש"י שכתב בד"ה בית שמאי אומרים הראייה שתי כסף, גדול הבא להיראות צריך להביא עולה, הרי משמע שהקטן אינו מביא עולה [ודלא כמהרש"א].

11. כתב רש"י: הטילו חכמים על אביו ועל אמו לחנכו במצוות. ומבואר מדבריו כשיטתו בשאר מקומות, שחייב החינוך הוא על אביו של הקטן, שחייב אביו לחנכו למצוות, אך אין הקטן עצמו

ובית הלל אומרים היפוך הדברים: הראייה מעה כסף, והחגיגה שתי כסף.

גמרא:

שנינו במשנה: הכל חייבין בראייה:

ומפרשת הגמרא את לשון המשנה "הכל חייבין בראייה":

"הכל" — לאתויי מאי [את מי בא לשון זה לרבות]?

מפרשת הגמרא: לאתויי מי שחציו עבד וחציו בן חורין. [עבד שהיה שייך לשני שותפין, ושחרר האחד את חלקו], לחייבו

והטעם שאין אנו מצריכים לחנכו למצות ראייה קודם לשיעור זה, הוא משום שנאמר "שלש רגלים תחוג לי בשנה", ונתמעט מ"רגלים" כל מי שאין יכול לעלות ברגליו. וכיון שאילו הוא היה גדול ואינו יכול להלך ברגליו היה פטור ממצות ראייה, הרי אף כשהוא קטן אין בו דין חינוך [רש"י]. וראה תוספת ביאור בהערות⁽¹²⁾.

בית שמאי אומרים: קרבן הראייה צריך שיהיה שוה לפחות שתי מעות כסף, ואילו קרבן החגיגה צריך שיהיה שוה לפחות מעה כסף.

מחויב.

ובדבריו כאן מבואר, שאף אמו חייבת לחנכו. ובגליון מהרש"א תמה על זה.

12. ביאור הדברים על פי שיטת החזון איש קטט ג:

נתבאר במשנה לעיל, כל מי שאין יכול לעלות ברגליו שלו בלא משענת או סיוע של אחר, הרי הוא פטור מן הראייה.

קטן שאין פטורו מחמת קטנותו, ואף אילו היה גדול היה פטור, אין בו דין חינוך, ולפיכך: הקטן שאין יכול לרכוב אפילו על כתיפו של אביו ולעלות, אין בו דין חינוך לכולי עלמא.

ולכאורה היה לנו לומר, שאין הקטן בכלל חינוך כל שאינו הולך לבדו בלא סיועו של אביו, הואיל וגדול כעין זה היה פטור; אך הואיל ודרך הילוכו של הקטן אינו כדרך הילוך של גדול, ודרכו שהוא מסתייע באחרים, הרי אף כשמסתייע באביו כדי לעלות, חשוב הוא כמי שיכול לעלות ברגליו, והרי הוא בכלל חינוך. ובדבר זה נחלקו בית שמאי ובית הלל. בית

שמאי סוברים: אף אם רוכב על כתיפו של אביו ועולה חשוב כמי שיכול לעלות ברגליו לגבי קטן. ובית הלל סוברים: רק כשיכול לאחוז בידו של אביו ולעלות, הרי הוא בכלל מי שיכול לעלות ברגליו.

נמצא לפי שיטת החזון איש, שהסיפא של המשנה: "שנאמר שלש רגלים", אינה מדברי בית הלל, אלא היא טעם ונימוק בין לשיעורם של בית שמאי, ובין לשיעורם של בית הלל.

ושיטת הטורי אבן בהבנת הדברים אינה כן, ולדעתו אין חילוק בין שיעורו של קטן לשיעורו של גדול, אלא שסוברים בית הלל, הואיל ואין לחייב מעיקר הדין את הקטן בדין חינוך, כל שאינו יכול להלך ברגליו ואפילו בלי סיוע של אביו — נמצא שאם לא היינו מחייבים את הקטן אלא כשיגדל כל כך שיכול להלך בלא סיוע כלל, לא היה די זמן נותר עד שיגדל כדי לחנכו. ולפיכך אמרו חכמים: כל שיכול לאחוז בידו של אביו, שהוא דומה קצת למי שיכול להלך ברגליו, הרי הוא חייב בדין חינוך, וראה עוד שם ביאור סברת בית שמאי.

בראייה. (13)

ולרבינא, דאמר: מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה [ופירש כן סיפא דמשנתנו: ועבדים "שאינם משוחררים" ומשמע כל שאין משוחררים לגמרי הרי הם פטורים מן הראייה] — "הכל" לאתויי מאי?

שנינו במשנה לקמן ט א: מי שלא חג [שלא הביא קרבן חגיגה] ביום טוב הראשון של חג, חוגג את כל הרגל כולו.

והוא הדין מי שלא נראה בעזרה ביום טוב הראשון של חג, יש לו תשלומין כל שבעה, והרי זה נראה בעזרה ומביא עמו קרבן [טורי אבן]. (14)

ונחלקו אמוראים לקמן ט א, בגדר תשלומין כל שבעה לענין חגיגה, והוא הדין לענין ראייה:

רבי יוחנן סובר: כולן "תשלומין לראשון" הם, ואין חיוב מצד עצמו אלא בראשון, ושאר הימים תשלומין הן לו.

ואילו רבי אושעיא סובר: "כולם תשלומין זה לזה". והיינו, שכל יום ויום הוא גורם לחיוב בפני עצמו, ואינו קשור לחיוב או לפטור של הימים שלפניו. ואם נתחייב ביום

הראשון, הימים שלאחריו הם "תשלומין" לו. ואם היה פטור ביום הראשון ונתחייב ביום אחר, הרי הימים שלאחרי היום שהתחייב, הם תשלומין לו [רש"י לקמן].

ומפרשין "הכל" — לאתויי מי שהיה חיגר ביום ראשון של הרגל, והיה פטור בו ממצות ראייה, ונתפשט [נעשה שלם ככל האדם] ביום שני, הרי הוא חייב להיראות ביום השני, ואם לא נראה בשני חייב להראות ביום אחר, ולהביא עמו קרבן [ואין אומרים: הואיל וביום הראשון היה פטור מן הראייה, שוב אינו מתחייב לפי שאין "תשלומין" למי שלא נתחייב].

ואכתי מקשינן: הניחא למאן דאמר: כולן — שבעת הימים — הם תשלומין זה לזה, שלדעתו כל מי שהיה פטור בראשון מתחייב בשני.

אלא למאן דאמר: כולן תשלומין בראשון, ולדעתו מי שהיה פטור בראשון אין לו תשלומין, אם כן:

"הכל" — לאתויי מאי?

ומפרשין: לאתויי סומא באחת מעיניו לחייבו בראייה.

לפי שאין הסומא פטור ממצות ראייה אלא

13. כלומר: הואיל ומצד חירותו חייב הוא בראייה, צריך הוא להיראות, אבל צד עבדותו אינו חייב.

ויש לעיין אם מביא קרבן ראייה בתורת חובה, או שמא הואיל וצד עבדותו פטור, אינו יכול להביא קרבן בתורת חובה. ומדברי הטורי אבן נראה, שמביא עולת ראייה לחובתו.

14. בטורי אבן כתב, שמדברי הרמב"ם משמע שאין תשלומין למי שלא נראה בעזרה ביום טוב הראשון של חג, ותמה עליו מסוגייתנו.

אבל המנחת חינוך והאור שמח [תחלת הלכות חגיגה], הוכיחו מלשון הרמב"ם, שמודה הוא שיש תשלומין לראיית פנים, ראה שם.

משום שאינו יכול להלך לבדו בלא סיוע, ופטורו הוא משום שנאמר "רגלים". ולכן, אם אינו סומא אלא באחת מעיניו, הרי הוא חייב לעלות לרגל.

ומשנתנו דלא כי האי תנא, הפוטר אף את מי שהוא סומא רק באחת מעיניו ויכול ללכת בעצמו.

דתניא: יוחנן בן דהבאי אומר משום רבי יהודה: סומא באחת מעיניו פטור מן הראייה, כיון שנאמר: "שלש פעמים בשנה יקָאָה כל זכורך את פני האדון" —

והמילה הזאת, ללא מסורת הניקוד, היא נקראת "יִקָאָה" [בחיריק], שמשמעה, שיבוא האדם לעזרה, ויראה שם את השכינה.

אך לפי מסורת הניקוד אנו קוראים אותה "יִקָאָה" [בצירי], שמשמעה, אדם צריך להביא את עצמו לעזרה, כדי ששם הוא יקָאָה על ידי השכינה.

ושניהם נדרשים, ללמדך: כדרך שבא הקב"ה לראות[ך] [והיינו "יִקָאָה" כמשמעות מסורת הניקוד, שהאדם בא להראות על ידי הקב"ה], כך הקב"ה בא לִיְרָאוֹת על ידך, בראיתך אותו [והיינו "יִקָאָה", כמשמעות המקרא, בלי מסורת הניקוד].

מה "לראות[ך]" ["יִקָאָה"] הוא כביכול בשתי עיניו של הקב"ה, שהיא ראייה

מושלמת — אף לִיְרָאוֹת מן האדם, בשתי עיניו של האדם שבא לראות. למעט מי שאינו רואה בשתי עיניו, פטור מן הראייה.

ואיבעית אימא לבאר מה שאמרה משנתנו "הכל":

לעולם, כדאמרי מעיקרא, שהוא בה להביא מי שחציו עבד וחציו בן חורין, לחייבו בראייה.⁽¹⁵⁾

ודקשיא לך הא דרבינא, שאמר לפרש את הסיפא של משנתנו, שהיא באה ללמד שאף מי שחציו עבד וחציו בן חורין פטור מן הראייה.

לא קשיא. כי:

כאן — סיפא הפוטרת חציו עבד וחציו בן חורין — נשנית כמשנה ראשונה, קודם שחזרו בהם בית הלל, והיו סוברים שאין כופין את רבו לשחררו, וכיון שכן הרי הוא פטור מן הראייה.

כאן — רישא המחייבת חציו עבד וחציו בן חורין בראייה — נשנית כמשנה אחרונה, לאחר שחזרו בהם בית הלל, והודו לבית שמאי שהיו אומרים: כופין את רבו ועושה אותו בן חורין.

והואיל וחייב האדון לשחררו, כבר מעכשיו הרי הוא כאילו נשתחרר, וחייב בראייה.⁽¹⁶⁾

15. בפשוטו, אין פירוש זה ממש "כדאמרי מעיקרא", כי מתחילה היינו סבורים לחייבו בראייה רק מצד חירותו, אבל צד עבדותו פטור, [יש לצדד, שאינו מביא קרבן ראייה, הואיל וצד עבדותו פטור כמבואר בהערה לעיל]; ואילו לפי משנה אחרונה, אף צד עבדותו חייב בראייה,

ובודאי מביא אף קרבן. ומיהו, בטורי אבן צידד לומר, שאף למשנה אחרונה אין חייב בראייה אלא צד חירותו, ראה דבריו בסוגייתנו.

16. ואף שהיה לבעל המשנה לחזור בו מן

אלא, מפני תיקון העולם [שיהיה מיושב] — כופין את רבו, ועושה אותו בן חורין, וכותב לו העבד לאדון שטר חוב על חצי דמיו שהפסיד האדון, ויפרע העבד את השטר כשיהיה לו ממון.

וחזרו בית הלל להורות כדברי בית שמאי, וזו היא "משנה אחרונה" שאמרנו.

שונינו במשנה: חוץ מחרש שוטה וקטן: (1)

ויש לפרש את הפטור של חרש מראייה בשני אופנים:

האחד: הואיל ואין בו דעת הרי הוא פטור כדין שוטה וקטן.

ולפי זה אין לפטור אלא מי שהוא חרש שאינו שומע ואינו מדבר, שאין בו דעת, אבל מי שמדבר ואינו שומע או שומע ואינו מדבר, שיש בו דעת, הרי הוא חייב בראייה.

השני: מצות ראייה נלמדת בגזירה שוה ממצות הקהל. וכשם שבהקהל פטור כל מי שאינו שומע [ואפילו אם הוא מדבר], כך בראייה [וכמבואר בהמשך הסוגיא].

ולפי פירוש זה, אף המדבר ואינו שומע או השומע ואינו מדבר פטור מן הראייה.

ועתה מדייקת הגמרא מלשון משנתנו כאופן הראשון:

דתנן: מי שחציו עבד וחציו בן חורין, הרי זה עובד את רבו יום אחד, ואת עצמו יום אחד, דברי בית הלל.

אמרו להם בית שמאי:

ב-ב אמנם תקנתם את רבו בכל עניניו, שהרי אין לו עבד אלא צד ממון.

ואולם את עצמו — לא תקנתם בכל עניניו!

כי תקנתם רק את ענין הממון שבו, ולא תקנתם אותו בענין מצות פריה ורביה.

שהרי לישא שפחה [כדין עבד, המותר בשפחה] אינו יכול, כיון שחציו בן חורין ואסור בשפחה.

ומאידך, גם לישא בת חורין אינו יכול, כיון שחציו עבד ואסור בבית חורין.

שמה תאמר: הואיל ואסור הוא בכל הנשים שבעולם, ליבטיל [יתבטל] מפריה ורביה!

אי אפשר לומר כן.

שהרי, והלא לא נברא העולם אלא לפריה ורביה —

שנאמר "לא תהו בראה [לא ברא הקב"ה את הארץ כדי שתהא ריקנית ולא מיושבת, אלא] לשבת יצרה".

הסיפא שנשנית קודם חזרה — משנה אינה זזה ממקומה, רש"י.

ורבינו עקיבא איגר לקמן ד א, העיר, שאף למשנה אחרונה נתמעט חצי עבד וחצי בן חורין מן הראייה כשהוא סריס ואינו יכול לקיים פריה ורביה.

ויש מי שהעיר, דלפי זה יקשה, למה לנו

לידחק לומר: משנה לא זזה ממקומה, נימא דסיפא מיירי במי שאינו יכול לקיים פריה ורביה?!

1. הסוגיא הבאה וכפי שפירשה רש"י עמומה מאד ונתחבטו בה האחרונים, והפירוש המתבאר בפנים הוא על פי דרכו של הטורי אבן, ואינו